

Drie vliegen in één klap

ANNO, de nieuwe naam voor het voormalige Stedelijk Museum in Zwolle, met een vernieuwd gedeelte rondom het historische Drostenhuis. Neem daarbij de letterlijke kroon op het gebouw, de restauratie van de attiek en je hebt in het kort de belangrijkste elementen van dit iconproject. We spraken met collega en projectleider Thom Lijster van Hanzebouw en Rick van Essen, projectleider van opdrachtgever Gemeente Zwolle.

Twee gebeurtenissen voorafgaand aan het bouw- en restauratieproces van ANNO, het Drostenhuis en de attiek zorgden ervoor dat dit bijzondere project van start kon gaan. Rick vertelt erover in de volgende woorden:

“Het Stedelijk Museum verkeerde in zwaar weer. Toen is vanuit de gemeenteraad besloten dat er in de toekomst een andere invulling van het museum moest komen. Op de avond van dit besluit brak er een kleine brand uit in één van de kamers van het Drostenhuis. De brand maakte eigenlijk nog meer duidelijk dat er iets moest gebeuren aan het pand en de urgentie zichtbaar werd. Dat was de aanleiding van de restauratie. Het project is in een aantal fases opgestart. Eerst moest het Drostenhuis roetvrij gemaakt worden. Bij het ontmantelen is geconstateerd dat de constructie van het gebouw niet helemaal stabiel was en dat daar wat aan moest gebeuren. Daarna is het constructieve deel opgepakt en vervolgens de herbestemming van het museum. Een soort van drietraps-traject.

“ De brand maakte eigenlijk nog meer duidelijk dat er **iets moest gebeuren aan het pand** en de urgentie zichtbaar werd.

Rick van Essen
Projectleider bij de gemeente Zwolle

Thom bevestigt het verhaal van Rick: “In vogelvlucht is het gegaan zoals Rick schetst. Zijdelings was er ook de restauratie van de attiek, de kroon op de voorgevel van het pand. Dit is een heel groot houten snijwerk. Het was ongeveer midden 2019 dat we erachter kwamen dat de kwaliteit van de attiek erg slecht was. Er bestond een reële kans dat bepaalde onderdelen binnen afzienbare tijd naar beneden zouden vallen, met alle gevolgen van dien. Toen is snel gehandeld en is de grootste attiek van Nederland in gedeelten gedemonteerd en in onze werkplaats in Zwolle opgeslagen. Samen met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Bureau Delfgou en de Gemeente Zwolle hebben we onderzocht wat de toedracht van de schade was en wat de mogelijkheden waren om de attiek te herstellen. Nadat de herstelplannen concreet werden, zijn de werkzaamheden vervolgens binnen enkele maanden uitgevoerd. De drie rijkversierde

grenenhouten fronten van de dakkappen zijn origineel uit 1750. De overige onderdelen zijn vernieuwd in verduurzaamd Accoya hout dat door moderne technieken en een stukje ambacht is vormgegeven. Begin 2022 is de attiek weer teruggeplaatst, zo ongeveer gelijk met de oplevering van ANNO, het museum.”

MET ELKAAR VOOR HET BESTE RESULTAAT

Een complex proces waarbij samenwerking essentieel was volgens Rick en Thom. Rick vertelt: “We hebben intensief moeten samenwerken. Als projectleider vanuit de gemeente kwam ik er bij in de fase van het definitieve ontwerp, dus wat daarvoor gebeurde kan ik niet goed beoordelen. Toen ik instapte was het constructieve herstelproces al gaande. Maar ook toen hadden we nog veel meters met elkaar te maken. Daarbij zorgde corona voor een extra uitdaging. Digitaal vergaderen was plots de nieuwe norm. Voor mij persoonlijk zat de uitdaging in het integreren van de nieuwe invulling van het museum in de plannen die er al lagen.

Thom vult aan: “Aansluitend op de ontmanteling na de brand, volgde het constructief herstel en de casco restauratie. Daar kwam later de invulling van het museum bij. Bij een nieuwe museuminvulling komen allerlei eisen om de hoek kijken waaraan de bouwconstructie en installaties moeten voldoen. Het is een mooie uitdaging geweest om de plannen van de ontwerpende partijen en de verschillende adviseurs te laten passen in het bestaande, monumentale casco van het Drostenhuis. De afstemming met de verschillende betrokkenen is daarin essentieel geweest.”

“Zeker bij een Rijksmonument, vervolgt Rick. Er zitten erfgoedmedewerkers aan tafel en specialisten van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Je moet dan denken aan de eindgebruikers, de opdrachtgever, de mensen die het werk gaan uitvoeren zoals een timmerman of een stoffeerder. Het is een hele klus om alle informatie op tafel te krijgen en de neuzen in dezelfde richting te krijgen. We hebben elkaar continu nodig gehad en elkaar gelukkig steeds gevonden”.

Thom: “Vooral de overlap van het constructieve herstel en de casco-restauratie met de invulling van het nieuwe museum ANNO was een uitdaging. Veel verschillende partijen met verschillende belangen resulteerde in een hoge mate van complexiteit in het bouwproces. Dit vroeg om een kritische houding en flexibiliteit van alle belanghebbenden. In het licht van deze samenwerking, mogen we zeer tevreden zijn op het eindresultaat. De toekomstige bezoekers hebben een mooi museum teruggekregen, een plek waar men van alles kan leren over de rijke geschiedenis van Zwolle.”

Rick: “Dat ben ik met je eens. Dit proces hebben we makkelijker gemaakt door met elkaar te kijken hoe we het kunnen gaan aanpakken. Daaruit is een fasering gekomen om het in beter te behappen brokken te breken, zodat iedereen de tijd had om te focussen en de juiste informatie boven water te krijgen. Uiteindelijk kwam daar een hele plezierige werkwijze uit voort!”

TEVREDEN EINDGEBRUIKERS

Bewuste keuzes zorgden voor draagvlak bij verschillende partijen. Dat er een plezierige samenwerking ontstond gaandeweg het proces is duidelijk. Zoals in jargon vaak wordt gezegd 'de neuzen dezelfde kant op krijgen' is in deze goed geslaagd. Het is interessant om van Rick en Thom te horen wat hun belangrijkste uitgangspunten hierbij waren. Rick gaat als volgt in op dit thema: "Voor mij is het allerbelangrijkste altijd tevreden eindgebruikers en het project realiseren binnen de meegegeven kaders. Daarnaast heb je de opdrachtgever intern en je moet op een verantwoorde manier omgaan met wat zich in het publieke debat afspeelt. Het belangrijkste is op tijd opleveren, binnen het budget en met een eindresultaat waar we blij mee zijn. Dat vraagt soms om concessies of beslissingen waarbij niet alle belangen behartigd kunnen worden. Door hier transparant, actief en met respect over te communiceren, worden processen hier niet door verstoord."

Ook Thom gaat hier op in. “Ik stond niet aan die kant van het spectrum voor wat betreft de invulling van het nieuwe museum, maar ik kan me herinneren dat de attiek best wel politiek gevoelig lag bij de inwoners van de Gemeente Zwolle. Het is een kostbare ‘versiering’, simpel gezegd. Dat zorgde voor vragen bij de mensen, zoals ‘is dit allemaal wel belangrijk?’ Gaandeweg heeft het het College en de gemeenteraad besloten om dit unieke stuk houtsnijwerk te behouden. Op een dusdanig bijzonder gebouwonderdeel moet je heel zuinig zijn en er voorzichtig mee omgaan. Zonder de attiek is het Strotenhuis niet compleet. Over het eindresultaat krijgen we veel positieve reacties van de museumgebruikers, bezoekers en voorbijgangers. Dat is

uiteindelijk waarvoor we restaureren, door gebouwd erfgoed een passende functie te geven en daarmee een stabiele toekomst van het monument garanderen.”

Rick vult aan: “Bij de restauratie van de attiek zijn bewuste keuzes gemaakt, zeker ook budgettair gezien. De eerste begrotingen van de attiek waren schrikbarend hoog. Toen hebben we met het hele team bekeken hoe we deze kosten konden verlagen, zonder verlies van kwaliteit in het proces. Dit zat ‘m in het toepassen van hedendaagse technieken in combinatie met ouderwets vakmanschap, waardoor we op een veel efficiëntere manier tot een vernieuwde attiek konden komen. Daarmee ontstond ook draagvlak binnen het bestuur en de politiek.”

UNIEKE EN BIJZONDERE WEETJES

Over de samenwerking, de complexiteit daarvan en van het bouwproces is al veel gezegd. Het is nog leuk om te benoemen welke bijzonderheden en leuke weetjes beide projectleiders zijn bijgebleven uit deze periode. Rick neemt het voortouw: “Ondanks dat er soms frustrerende momenten en discussies waren in bepaalde fases, is de werksfeer in mijn optiek toch altijd plezierig en ontspannen geweest. De discussies horen bij het werk, maar deze waren nooit gericht op de persoon en altijd op de inhoud. Met respect voor elkaar. Dat vond ik heel erg bijzonder.”

“ Het mooiste vond ik toch de schouw. Die bleek namelijk **een stuk specialer te zijn** dan aanvankelijk werd gedacht.

Thom Lijster
Projectleider bij Hanzebouw

“Wat ik nog leuk vind om te benoemen is de binnentuin die achter het gebouw is gevestigd. Dat was ook een zijdelings project. Oorspronkelijk zat deze niet in de scope van het project ANNO- Drostenhuis- attiek, maar hebben we die er wel in gekregen. Daar hebben we best mee gestoeid. Het plan was dat we daar met bodemwarmte zouden gaan werken, maar het was tegelijkertijd ook de enige plek die beschikbaar was om een bouwplaats in te richten. Je zit immers midden in de binnenstad. Dus daarin zat een dilemma. We moesten daar een groot aantal bronnen in de grond slaan, maar als we dat deden dan zouden we mogelijk ook archeologisch materiaal vernietigen of beschadigen. Uiteindelijk is er voor gekozen om met lucht-warmtepompen te gaan werken. Deze konden we ook niet op het monumentale pand zetten, dus zijn die in de tuin gekomen. Uiteindelijk is het tuinontwerp daarop gebaseerd.

Het Oversticht – een initiatief die gemeentes adviseert over een prettige en mooie leefomgeving – heeft daar ook meegewerkt aan een pilot voor de tuin. Ik denk dat daarmee de tuin een prachtige plek is die recht doet aan het pand. Niet onbelangrijk is dat deze warmtepompen samen met de andere verduurzamingsmaatregelen geresulteerd hebben in een energielabel A++.”

EEN SCHOUW UIT 1700

Voor Thom waren er meerdere bijzondere dingen. “Onder andere de authentieke 17e-eeuwse keuken, de vele historische bouwsporen die we tegenkwamen in de verschillende bouwfases, de glas-in-lood ramen met een verwijzing naar mijn familie. Dat heeft tot heel veel nieuwe inzichten geleid over de geschiedenis van het Drostenhuis. Maar het mooiste vond ik toch de schouw. Die bleek namelijk een stuk specialer te zijn dan aanvankelijk werd gedacht.

Deze schouw is te vinden in de kamer waar de brand in oktober 2017 is ontstaan, de spreekwoordelijke brandhaardkamer. Deze schouw zat van oorsprong ook niet in de scope van het project. De interieurspecialist van de Rijksdienst is er mee aan de slag gegaan. Uiteindelijk bleek dit een schouw van Daniël Marot, hij was een 17e-eeuwse architect. Deze schouw is rond 1710 ontworpen en gemaakt. Na het onderzoek werd besloten om de schouw minimaal te restaureren. De door de brand sterk aangetaste delen van de schouw, zijn behoudend vervangen door nieuw eikenhout. Voor de rest is de

hele schouw gebleven zoals die is. Zo ook de kleurstelling, inclusief de beschadigingen die ten gevolge van de rook en de hitte zijn ontstaan. De schouw vertelt de bezoeker dus echt het verhaal van de brand, een stukje toekomstige geschiedenis van het Drostenhuis.

De restauratie van de attiek en de schouw vormen kleine deelprojecten binnen het grotere project. Dat vind ik speciaal. We hebben gaandeweg het project hele leuke en interessante dingen ontdekt. Denk aan een oude wandelstok tussen de balken op de eerste verdieping en interessante bouwsporen. De kans die de brand heeft gegeven om alles te kunnen zien, zorgde ervoor dat we veel meer mogelijkheden hadden om nieuwe toevoegingen in het bestaande pand te implementeren, kansen die we bij de meeste restauraties niet of nauwelijks krijgen. In dat opzicht was dit project uniek.

Thom sluit het verhaal af met: “Ik denk dat de brand het pand uiteindelijk wel ten goede is gekomen. Dit maakte zichtbaar dat de constructie van het gebouw gebreken vertoonde. Gebreken die we nu hebben kunnen herstellen.

Alles bij elkaar opgeteld was dit een bijzonder project met veel verrassingen onderweg. De samenwerking verliep plezierig en het eindresultaat voor het nieuwe museum ANNO, het Drostenhuis en de attiek is ernaar. Daar mogen we met elkaar trots op zijn!"

